

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“КРЕДИТУВАННЯ І КОНТРОЛЬ”
(для спеціалістів, магістрів)**

МАУП

Київ 2007

Підготовлено доцентом кафедри банківської та страхової справи *А. О. Мілай*

Затверджено на засіданні кафедри банківської та страхової справи
(протокол № 9 від 28.02.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Мілай А. О. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Кредитування і контроль” (для спеціалістів, магістрів). – К.: МАУП, 2007. – 60 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни “Кредитування і контроль”, плани семінарських (практичних, лабораторних) занять, вказівки до виконання контрольної роботи, теми рефератів, питання для самоконтролю, теоретичний матеріал для самостійного вивчення, тести, словник, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2007

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Самостійна робота студентів з дисципліни “Кредитування і контроль” є складовою підготовки фахівців зі спеціальності “Банківська справа”. Ця спеціальна дисципліна призначена для поглибленого вивчення базових активних банківських операцій студентами, що навчаються за магістерськими програмами “Фінанси”, “Банківська справа”, “Міжнародна економіка та банківська справа”, “Міжнародна економіка та фінанси”.

Мета вивчення дисципліни “Кредитування і контроль” – здобути комплекс знань і навичок у сфері банківського кредитування та організації контролю за діяльністю комерційних банків, що сприятиме з’ясуванню специфіки окремих етапів процесу кредитування, оцінці кредитної політики комерційного банку.

Завдання курсу – розкрити особливості організації кредитного процесу в банку та специфіку окремих видів кредитних операцій – контокорентного кредиту; кредиту за овердрафтом; консорціального, споживчого, іпотечного кредитів; кредитів, пов’язаних з вексельним обігом, а також факторингу, лізингу, форфейтингу тощо; проаналізувати особливості контролю за рівнем ліквідності та платоспроможністю комерційних банків.

Міжпредметні зв’язки. Курс “Кредитування і контроль” поглиблює та конкретизує знання, здобуті студентами при вивченні таких теоретичних і практичних дисциплін, як “Гроші та кредит”, “Фінанси”, “Банківські операції”, “Кредитно-розрахункові операції”, “Банківський менеджмент”, “Маркетинг у банках” і “Банківська статистика”.

ЗМІСТ
дисципліни
“КРЕДИТУВАННЯ І КОНТРОЛЬ”

Змістовий модуль І. Теоретичні засади банківського кредитування та характеристика банківських ризиків

Тема 1. Засади банківського кредитування і прийняття рішень про надання позик

Кредитування як найважливіша активна операція комерційного банку. Місце і роль кредитних операцій у банківській діяльності. Функції та принципи кредиту. Економічна природа кредитних відносин.

Цілі банківського кредиту. Методи кредитування: разові позички, кредитні лінії, гарантійні (резервні) кредити.

Характеристика умов організації кредитного процесу в банку з позицій чинного законодавства та нормативних вимог Національного банку України.

Характеристика документів, які надаються для отримання позики. Процес прийняття рішення про надання кредиту.

Етапи процесу кредитування. Кредитна заявка, її зміст та аналіз. Оцінка мети отримання кредиту, можливих форм забезпечення повернення позички, кредитоспроможності потенційного позичальника. Структурування кредиту. Прийняття рішення про видачу кредиту чи про відмову в його наданні. Укладення кредитного договору. Способи видачі позички. Кредитний моніторинг: контроль за цільовим використанням кредиту та своєчасним погашенням боргу клієнта банку. Структура боргу клієнта банку та способи його погашення. Плата за кредит: методи нарахування процентної плати за кредит.

Література [1; 5; 7; 9; 10; 12; 14; 22; 23; 31; 33; 44; 46; 47]

Тема 2. Банківські ризики

Види банківських ризиків та їх характеристика. Внутрішні та зовнішні ризики. Ризики за активними та пасивними, балансовими та позабалансовими операціям. Економічні та політичні ризики.

Фінансові ризики як найвпливовіші на результат банківської діяльності. Кредитний ризик, його сутність і можливі способи оп-

тимізації. Диверсифікація активних операцій. Диверсифікація кредитного портфеля.

Процентний ризик, його сутність і способи мінімізації. Ризик небалансованої ліквідності та його оптимізація.

Валютний ризик. Види валютних ризиків. Відкрита валютна позиція. Засоби оптимізації та хеджування валютних ризиків.

Інші види ризиків та їх характеристика.

Література [8–10; 12; 14; 15; 22; 23; 25; 33; 44; 47]

Тема 3. Кредитний ризик як складова банківських ризиків

Кредитний ризик і засоби його мінімізації: лімітування кредитів, оперативність при стягненні боргу, диверсифікація активів банку, диверсифікація кредитного портфеля; отримання достатнього забезпечення; страхування кредитних операцій у страхових компаніях та шляхом створення страхових резервів. Застава та її роль у забезпеченні повернення кредиту. Гарантії та поручництво за кредитами.

Страхування кредитів шляхом створення резерву для покриття можливих втрат за кредитними операціями банків.

Література [6; 7; 9; 10; 12; 14; 22; 23; 31; 33; 44; 46; 47]

Змістовий модуль II. Організація кредитного процесу та засоби мінімізації кредитного ризику банків

Тема 4. Менеджмент кредитного ризику

Кредитний ризик та його характеристика. Характеристика системи управління кредитного ризику. Оцінка кредитного ризику, формування резервів на покриття кредитного ризику. Способи забезпечення повернення кредиту. Застава рухомого та нерухомого майна. Застава цінних паперів. Інші види застави. Оцінка застави. Юридичне оформлення застави. Договір застави та його зміст. Реалізація банком права на заставу.

Переуступка дебіторської заборгованості.

Гарантія третьої особи.

Страхування банком ризику неповернення кредиту. Страхування позичальником відповідальності за непогашення кредиту.

Література [4; 9–12; 16; 17; 19; 26; 29; 33–40; 42–45; 47]

Тема 5. Оцінка кредитоспроможності потенційного позичальника

Загальна характеристика системи показників оцінки фінансового стану позичальника.

Коефіцієнти ліквідності: методи розрахунку та оптимальне значення.

Коефіцієнти фінансової стійкості: методи розрахунку та оптимальне значення.

Коефіцієнти ділової активності суб'єкта господарювання: методи розрахунку та оцінка.

Коефіцієнти, що відображають ефективність виробництва: методи розрахунку та оцінка.

Коефіцієнти, що відображають потенційну здатність до сплати боргу: методи розрахунку та оптимальне значення.

Особливості застосування рейтингової оцінки.

Оцінка кредитоспроможності фізичної особи. Способи забезпечення повернення споживчих кредитів. Способи видачі та погашення споживчого кредиту.

Особливості споживчого кредитування власників пластикових карток, емітованих комерційними банками.

Література [9; 10; 14; 16; 17; 23; 33; 44; 47]

Тема 6. Процес банківського кредитування

Кредитний портфель комерційного банку, його склад, структура та оцінка якості.

Диференціація кредитів за ступенями ризику. Резерви під кредитну заборгованість: джерела формування, порядок використання.

Характеристика умов організації кредитного процесу в банку з позицій чинного законодавства та нормативних вимог Національного банку України.

Література [6; 7; 9; 10; 12; 14; 22; 23; 31; 33; 44; 46–48]

Змістовий модуль III. Оцінка якості кредитного портфеля комерційного банку

Тема 7. Проблемні позички і засоби реструктурування безнадійних банків

Сутність проблемних позичок і фактори впливу на їх виникнення. Внутрішні та зовнішні фактори впливу на якість кредиту та його проблемність.

Робота банку щодо недопущення проблемних позичок. Робота банку, пов'язана з погашенням проблемних позичок. Заходи економічного впливу на позичальника.

Режим фінансового оздоровлення комерційного банку. Шляхи підвищення платоспроможності та власного капіталу.

Шляхи реструктурування безнадійних банків.

Література [7; 10; 12; 25; 27; 31; 35]

Тема 8. Кредитний портфель комерційного банку, його класифікація і аналіз

Напрями роботи банку за класифікацією кредитного портфеля. Визначення класу позичальника. Диференціація кредитного портфеля за ступенями ризику. Аналіз кредитного портфеля.

Література: [9–11; 18–20; 31; 33–48]

Тема 9. Створення резерву для покриття можливих втрат від кредитних операцій

Загальні умови формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.

Критерії класифікації кредитних операцій.

Особливості оцінки фінансового стану позичальника.

Класифікація позичальників за результатами оцінки їх фінансового стану.

Визначення групи кредитних операцій за станом обслуговування позичальником боргу.

Класифікація кредитного портфеля.

Порядок розрахунку резерву під кредитні ризики.

Література [3; 9–11; 18–20; 31; 33–48]

Тема 10. Забезпечення фінансової стійкості банку

Поняття ліквідності та платоспроможності банку. Характеристика системи оцінки діяльності банку “СAMEL”. Система обов’язкових економічних нормативів та їх характеристика. Регулювання банківської діяльності та нагляд.

Література [4; 10; 30; 31; 35; 46]

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ, ЛАБОРАТОРНИХ) ЗАНЯТЬ

Заняття 1. Засади банківського кредитування і прийняття рішень про надання позик

1. Функції та принципи кредиту. Економічна природа кредитних відносин.
2. Методи кредитування.
3. Етапи процесу кредитування.
4. Укладення кредитного договору.

Література [1; 5; 7; 9; 10; 12; 14; 22; 23; 31; 33; 44; 46; 47]

Заняття 2. Банківські ризики

1. Види банківських ризиків та їх характеристика.
2. Фінансові ризики.
3. Процентний ризик, його сутність і способи мінімізації.
4. Валютний ризик.

Література [8–10; 12; 14; 15; 22; 23; 25; 33; 44; 47]

Заняття 3. Кредитний ризик як складова банківських ризиків

1. Кредитний ризик і засоби його мінімізації.
2. Диверсифікація активів банку.
3. Кредитний моніторинг.
4. Плата за кредит: методи нарахування плати за кредит.

Література [6; 7; 9; 10; 12; 14; 22; 23; 31; 33; 44; 46; 47]

Заняття 4. Менеджмент кредитного ризику

1. Кредитний ризик та його характеристика.
2. Оцінка кредитного ризику, формування резервів на покриття кредитного ризику.
3. Способи забезпечення повернення кредиту.

Література [4; 9–12; 16; 17; 19; 26; 29; 33–40; 42–45; 47]

Заняття 5. Оцінка кредитоспроможності потенційного позичальника

1. Загальна характеристика системи показників оцінки фінансового стану позичальника.
2. Розрахунок показників фінансового стану позичальника.
3. Особливості споживчого кредитування власників пластикових карток, емітованих комерційними банками.

Література [9; 10; 14; 16; 17; 23; 33; 44; 47]

Заняття 6. Процес банківського кредитування

1. Характеристика умов організації кредитного процесу в банку.
2. Кредитний портфель комерційного банку, його склад, структура та оцінка якості.

Література [6; 7; 9; 10; 12; 14; 22; 23; 31; 33; 44; 46–48]

Заняття 7. Проблемні позички і засоби реструктурування безнадійних банків

1. Сутність проблемних позичок і фактори впливу на їх виникнення.
2. Робота банку з недопущення проблемних позичок.
3. Заходи економічного впливу на позичальника.

Література [7; 10; 12; 25; 27; 31; 35]

Заняття 8. Кредитний портфель комерційного банку, його класифікація та аналіз

1. Визначення класу позичальника.
2. Диференціація кредитного портфеля за ступенями ризику.

Література [9–11; 18–20; 31; 33–48]

Заняття 9. Створення резерву для покриття можливих втрат від кредитних операцій

1. Загальні умови формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.
2. Критерії класифікації кредитних операцій.
3. Порядок розрахунку резерву під кредитні ризики.

Література [3; 9–11; 18–20; 31; 33–48]

Заняття 10. Забезпечення фінансової стійкості банку

1. Розрахунки економічних нормативів.

2. Оцінка ліквідності та платоспроможності банку.
3. Організація банківського нагляду.

Література [4; 10; 30; 31; 35; 46]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Засвоєння студентами заочної форми навчання знань з курсу “Кредитування і контроль” перевіряється за допомогою контрольної роботи, яка складається з теоретичної та практичної частин. Теоретична частина передбачає поглиблене вивчення однієї з тем курсу і письмовий виклад її у формі реферату чи доповіді.

Номери теми і задачі студенти вибирають за першою літерою свого прізвища (див. таблицю).

Перша літера прізвища студента	Номер теми контрольної роботи	Номер задачі
А	1	16
Б	2	17
В	3	19
Г	4	11
Д, Е	5	12
Є, Ж, Ї	6	13
З, І, Й	7	14
К	8	15
Л	9	18
М	10	8
Н	11	2
О	12	20
П	13	5
Р	14	6
С	15	7
Т	16	10
У	17	9
Ф, Х, Ц	18	4
Ч, Ш, Щ	19	1
Ю, Я	20	3

Теоретична частина контрольної роботи повинна містити план, відповіді на питання плану, список використаної літератури. План, у

свою чергу, має містити вступ; два-три питання, що розкривають суть теми; висновки.

При написанні контрольної роботи студенти повинні опрацювати відповідні законодавчі та нормативні акти з регулювання діяльності комерційного банку в тій сфері, якій присвячена тема роботи.

Використовувані при написанні цитати і статистичні дані слід супроводжувати посиланнями на джерела інформації.

Теоретичне питання контрольної роботи слід висвітлювати лаконічно і послідовно, без повторів і відступів від основної теми.

Список використаної літератури повинен містити законодавчі та нормативні акти із зазначенням їх номера і дати, з якої вони набрали сили. Ці джерела слід подавати у списку у хронологічному порядку, а підручники, посібники, монографії, статті з періодичних видань — в алфавітному із зазначенням прізвища та ініціалів автора, назви книги чи статті, місця видання, назви видавництва, року видання та обсягу друкованого джерела інформації.

Розв'язання задачі слід супроводжувати поясненням і посиланням на джерело інформації, яке підтверджує правильність наведеного алгоритму розв'язання (підручник, посібник, нормативний акт НБУ).

Контрольну роботу виконують у рукописному, друкованому або комп'ютерному варіанті розбірливо, грамотно, без скорочень (окрім загальноновизнаних). Сторінки мають бути наскрізно пронумеровані.

Обсяг контрольної роботи в рукописному варіанті — 20–30 сторінок учнівського зошита, у друкованому 10–15 сторінок. Роботу оформлюють згідно з вимогами державного стандарту.

Задача 1

Визначити суму активів, зобов'язань і капіталу комерційного банку за такими даними (ум. од.): цінні папери власного боргу — 124; міжбанківські кредити отримані — 564; кореспондентські рахунки інших банків — 22; строкові депозити клієнтів — 2275; нерозподілений прибуток — 232; цінні папери придбані — 540; кошти до запитання клієнтів — 3876; кореспондентський рахунок у НБУ — 1110; кредити, надані клієнтам — 5064; каса — 2297; загальні резерви — 1518; статутний капітал — 1900; кредити, отримані від НБУ — 65; основні засоби — 756; міжбанківські кредити надані — 767; кореспондентські рахунки в інших банках — 45.

Задача 2

Кондитерська фабрика розраховується з Київенерго за електроенергію періодичними перерахунками фіксованої суми платежу (згідно з планом). Споживання електроенергії в першому кварталі передбачається на суму 27000 грн. Періодичність перерахунку фіксованих платежів за угодою — один раз на тиждень (4, 11, 18, 25 числа кожного місяця).

Фабрика протягом січня виписала чотири платіжних доручення і перерахувала на поточний розрахунок Київенерго платежі в обумовлених розмірах у встановлені строки.

Вартість фактично використаної електроенергії за січень становила 86200 грн.

Необхідно:

- визначити розмір періодичного перерахунку коштів кондитерською фабрикою Київенерго, який повинен бути перерахований за кожний платіжний період I кварталу;
- зробити перерахунок між Київенерго і фабрикою за січень;
- відкоригувати розмір першого перерахунку коштів у лютому.

Задача 3

Підприємства “А” і “Б” здійснюють взаємні поставки продукції і уклали угоду про розрахунки за сальдо зустрічних вимог. Розрахунковий період згідно з угодою — 10 днів. Звірку розрахунків покладено на підприємство “Б”.

За період з 1 по 10 жовтня підприємство “А” поставило підприємству “Б” продукції на суму 70800 грн, а підприємство “Б” підприємству “А” — на суму 82400 грн.

Визначити:

- сальдо взаємних вимог станом на 11 жовтня;
- які платіжні документи і яке підприємство надасть до банку;
- відсоток заліку за першу декаду жовтня.

Задача 4

Регулятивний капітал комерційного банку — 9800 тис. грн. Норматив адекватності капіталу — 14,5 %. У таблиці наведені дані про найбільших позичальників банку (ураховуючи 100 % позабалансових зобов'язань).

Підприємство-позичальник	Залишок заборгованості, тис. грн.	Підприємство-позичальник	Залишок заборгованості, тис. грн.
“А”	1600	“D”	2100
“B”	2400	“E”	1900
“C”	2200	“F”	960

Визначити дотримання банком нормативу “великих” кредитних ризиків.

Задача 5

Відомі такі дані балансу підприємства:

	тис. грн.
оборотні активи	2900
кошти в касі	40
кошти на поточних рахунках	200
абсолютно ліквідні активи	250
запаси і витрати	2050
поточні (короткострокові) зобов'язання	1000

Обчислити коефіцієнти такої ліквідності підприємства:

- миттєвої;
- поточної;
- загальної.

Задача 6

Відомі такі балансові дані про підприємство:

	тис. грн.
власний капітал підприємства	1000
необоротні активи	400
загальні зобов'язання	800
у тому числі поточні	600

Визначити коефіцієнти:

- маневреності;
- незалежності.

Задача 7

Банк надав кредит у розмірі 140 тис. грн на строк 30 днів за річною ставкою 30 %.

Визначити:

- суму процентних платежів клієнтів банку;
- загальний розмір боргу клієнтів банку.

Задача 8

Підприємство, яке має заборгованість за позичками під заставу векселів, надало банку такі дані станом на 01.10 поточного року:

	тис. грн.
Загальна вартість векселів	3000
З них високоліквідні	2500
Питома вага вартості векселів, що кредитуються, у загальній сумі	70 %
Фактична заборгованість за позичками під заставу векселів	1000
Встановлений банком ліміт кредитування на квартал	1200

Визначити розмір додаткового кредиту під заставу комерційних векселів.

Задача 9

Банк урахував комерційний вексель номінальною вартістю 3000 грн за 70 днів до строку оплати. Проста облікова ставка становить 24 %. Кількість робочих днів у році — 360. Темп місячної інфляції — 4 %.

Визначити:

- дисконт;
- вартість векселя при врахуванні.

Задача 10

Переказний вексель номінальною вартістю 700 грн з терміном погашення 10.11 поточного року комерційний банк прийняв до врахування 29.09. Облікова ставка на момент врахування — 45 %.

Визначити:

- дисконт;
- ціну, за якою буде врахований вексель.

Задача 11

Банк видав довгостроковий кредит у розмірі 1800 тис. грн строком на 4 роки під 15 % річних.

Визначити:

- суму процентних платежів клієнта за користування кредитом;
- загальну суму боргу клієнта банку.

Задача 12

Згідно з угодою банк 15 січня відкрив підприємству кредитну лінію на суму 450 тис. грн строком на 6 місяців з умовою сплати 20 % річних. Розмір комісії — 0,5 %; штраф за невикористані кошти — 1 %. 16 січня за рахунок кредиту було оплачено розрахункові документи, що надійшли на ім'я підприємства, на суму 60 тис. грн; 5 лютого — на 280 тис. грн; 7 квітня — на 80 тис. грн; 5 травня — на 20 тис. грн. Підприємство-позичальник 5 червня погасило використаний кредит разом з нарахованими процентами.

Визначити загальний обсяг доходу банку від здійснення операції.

Задача 13

Банк купив у підприємства “Фортуна” право на вимогу боргу без права регресу. Розмір вимоги — 100 тис. грн. Процент за використання кредиту — 40 % річних. Розмір авансу, який потрібно перерахувати клієнтові за умовами договору, — 60 %.

Покупець продукції часто затримує платежі підприємству “Фортуна”, тому банк включає ризик за несвоєчасність одержання коштів від платника у розмірі 2 процентних пунктів до плати за обслуговування підприємства “Фортуна”.

Строк документообороту між банками платника і постачальника — 2 дні. Плата за обслуговування — 1 %.

Визначити:

- розмір комісійної винагороди;
- загальний дохід банку від обслуговування підприємства “Фортуна”.

Задача 14

Підприємство уклало з банком спеціальний договір, згідно з яким банк купує у клієнта права на вимогу боргу. Сума боргу — 500 тис. грн, процент за короткостроковими кредитами — 30 % річних. Строк документообороту — до 5 днів, плата за обслуговування — 0,5 %. Розмір попередньої оплати дебіторських рахунків за умовами договору — 70 %.

Визначити:

- суму, яку одержить підприємство в момент переуступки банку боргу;
- розмір плати за користування кредитом;
- розмір комісійної винагороди за виконання факторингової послуги;
- загальний дохід банку від факторингового обслуговування.

Задача 15

Згідно з угодою між банком і підприємством про контокорентний кредит ліміт кредитування на квітень встановлено в розмірі 1000 грн, процент за контокорентним кредитом — 30 % річних. Сплата процентів за кредит здійснюється раз на місяць, а саме першого числа наступного місяця. Сума процентів за березень — 200 грн.

Станом на 1 квітня залишок коштів на рахунку клієнта становив 5600 грн.

Рух коштів за рахунком протягом квітня наведений у таблиці.

Дата	Надходження, грн.	Видатки, грн.	Дата	Надходження, грн.	Видатки, грн.
01.04	—	5000	15.04	400	1000
02.04	400	1900	24.04	600	1500
05.04	—	1200	28.04	—	400
10.04	3000	—			

Визначити:

- розмір залишку коштів на рахунку клієнта на кінець квітня;
- середньозважене дебетове сальдо за контокорентним рахунком;
- доходи банку від здійснення операції.

Задача 16

Банк здав в оренду підприємству устаткування вартістю 360 тис. грн. Строк угоди — 4 роки. Лізинговий процент — 10 %. Періодичність лізингових внесків — один раз на місяць.

Визначити:

- розмір мінімального лізингового платежу;
- розмір лізингового внеску.

Задача 17

Підприємство уклало з банком угоду про одержання контокорентного кредиту. Ліміт кредитування на квартал встановлено в розмірі 500 тис. грн.

У першому місяці кварталу на поточному рахунку були проведені такі операції (тис. грн.): платежі — 150, надходження — 100; у другому — відповідно 600 і 500; у третьому — 200 і 350. Кредитове сальдо поточного рахунка на початок кварталу становило 30.

Процентна плата встановлена на рівні 36 % річних.

Дебетове сальдо на поточному рахунку було протягом 38 днів у середньому 180 тис. грн на кінець дня.

Визначити:

- заборгованість клієнта банку на кінець кожного місяця;
- плату за контокорентний кредит загалом за квартал.

Задача 18

Звітні дані наведені в таблиці.

Група кредитів	Заборгованість, тис. грн.	Вартість застави (з урахуванням коефіцієнта коригування), тис. грн.
Стандартні	2400	700
Під контролем	600	350
Субстандартні	300	200
Сумнівні	200	50

Визначити:

- розмір резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями;
- напрями використання коштів резерву за стандартними і нестандартними кредитами.

Задача 19

Кредитний портфель комерційного банку характеризується такими даними:

	тис. грн.
стандартних кредитів	2400;
кредитів під контролем	600;
субстандартних кредитів	300;
сумнівних кредитів	200.

Вартість майна, яка враховується банком при розрахунку розміру страхового резерву, за стандартними кредитами становить 700 тис. грн, за кредитами під контролем і субстандартними – відповідно 350 та 200 тис. грн.

Визначити загальну суму резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.

Задача 20

Підприємство подало до банку кредитну заявку, де міститься така інформація:

надходження імпортової сировини	тис. грн. 2500
витрати імпортової сировини за місяць	450
власний капітал підприємства	900
потрібна позичка за заявкою	2500

Визначити:

- можливу суму позички;
- граничний строк користування кредитом;
- яку форму забезпечення повернення позики доцільно передбачити;
- порядок погашення кредиту.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Види банків і умови їх створення в Україні.
2. Лізингові операції і розрахунок вартості лізингових платежів.
3. Банківські ризики, їх види та характеристика.
4. Кредитний ризик і методи його мінімізації.
5. Система управління банківськими ризиками.
6. Фінансові ризики, їх види та характеристика.
7. Організація банківського нагляду.
8. Оцінка ліквідності та платоспроможності банку.
9. Оцінка кредитного ризику.
10. Процентний ризик, його сутність і способи мінімізації.
11. Засоби оптимізації та хеджування валютних ризиків.
12. Нагляд Національного банку України за якістю кредитного портфеля комерційного банку.
13. Організація кредитних відносин клієнта з банком.
14. Етапи процесу банківського кредитування.

15. Оцінювання кредитоспроможності позичальника.
16. Способи забезпечення повернення банківських кредитів.
17. Споживчі кредити.
18. Іпотечний кредит.
19. Кредити, пов'язані з вексельним обігом.
20. Міжбанківські кредити та їх види.
21. Регулювання НБУ процесу банківського кредитування.
22. Види кредитів комерційних банків.
23. Економічний ризик, притаманний кредитним операціям.
24. Кредитна політика комерційного банку.
25. Кредитний портфель комерційного банку: сутність, структура та оцінка якості.
26. Проблемні кредити та їх реструктуризація.
27. Оцінка кредитоспроможності фізичних осіб.
28. Методи кредитування, що застосовуються сучасними банками.
29. Характеристика валютних ризиків відкритої позиції.
30. Порядок одержання кредитів в іноземній валюті від іноземних кредиторів.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Банківська система України, її склад і функції окремих ланок.
2. Види банків і їх класифікація.
3. Умови створення комерційних банків в Україні.
4. Порядок реєстрації комерційних банків в Україні.
5. Порядок ліцензування банківської діяльності в Україні.
6. Принципи діяльності комерційних банків в Україні.
7. Організаційна структура сучасного комерційного банку.
8. Активні операції комерційних банків та їх класифікація за рівнем ліквідності.
9. Пасивні операції комерційних банків, принципи їх організації.
10. Порядок створення резерву на покриття можливих збитків від ризику виконання кредитних операцій.
11. Банківські ризики та їх мінімізація.
12. Методи управління кредитним ризиком.
13. Створення резерву на покриття збитків від здійснення операцій із цінними паперами.
14. Банківський і комерційний кредити: порівняльний аналіз.
15. Реструктуризація безнадійних кредитів.

16. Комерційний кредит та його особливості.
17. Види векселів.
18. Вимоги до оформлення комерційних векселів.
19. Метод рейтингової оцінки кредитоспроможності позичальника.
20. Робота банку з проблемними позичками.
21. Способи забезпечення повернення банківського кредиту.
22. Етапи процесу кредитування.
23. Процентний ризик і способи його оптимізації.
24. Ризик ліквідності та способи його оптимізації.
25. Рейтингова оцінка діяльності банку.
26. Кредитний договір та його зміст.
27. Лімітування кредитів як спосіб захисту від кредитного ризику.
28. Диверсифікація кредитного портфеля як спосіб захисту від кредитного ризику.
29. Сутність і причини виникнення проблемних кредитів.
30. Принципи і функції кредиту.
31. Особливості кредитування АПК.
32. Аналіз і класифікація кредитного портфеля.
33. Форфейтингові операції комерційних банків.
34. Споживче кредитування та його особливості.
35. Факторингові операції комерційних банків.
36. Характеристика документів, що надаються при оформленні кредиту.
37. Іпотечний кредит.
38. Порядок і способи надання кредиту.
39. Документальне оформлення кредиту.
40. Оцінка вартості кредитних ресурсів банку.
41. Контроль за дотриманням нормативів кредитного ризику.
42. Види кредитів комерційних банків.
43. Форми кредиту.
44. Кредитний ризик і способи його мінімізації.
45. Лізингові операції банків.
46. Фактори впливу на вартість кредиту.
47. Загальні умови організації кредитних відносин клієнта з банком.
48. Основні етапи процесу кредитування.
49. Оцінювання кредитоспроможності позичальника — юридичної особи.
50. Оцінювання кредитоспроможності позичальника — фізичної особи.

51. Оцінювання кредитоспроможності банку-позичальника.
52. Заставне право банку і способи його реалізації.
53. Гарантія як форма забезпечення зобов'язань позичальника перед банком.
54. Страхування кредитних операцій у страхових компаніях.
55. Створення і використання резерву на покриття можливих втрат за кредитними операціями.
56. Регулювання НБУ кредитного ризику за операціями комерційних банків за допомогою економічних нормативів.
57. Способи видачі та погашення кредиту.
58. Документарне оформлення видачі позички банком. Кредитний договір.
59. Кредитування шляхом відкриття кредитної лінії.
60. Разові кредити.
61. Гарантійні (резервні) кредити.
62. Плата за користування банківським кредитом.
63. Проблемні позички і банківський контроль.
64. Споживчі кредити.
65. Кредитна картка як форма кредитування споживчих потреб населення.
66. Контокорентний кредит.
67. Кредит за овердрафтом.
68. Використання резерву, створеного для покриття збитків від кредитних операцій.
69. Кредити, пов'язані з вексельним обігом.
70. Обліковий кредит.
71. Авальний кредит.
72. Кредит під заставу комерційних векселів.
73. Міжбанківський кредит і його види.
74. Кредити, які купують комерційні банки через кредитні тендери.
75. Кредити овернайт через постійно діючу лінію рефінансування НБУ.
76. Поточний кредит.
77. Консорціумний кредит.
78. Факторингове обслуговування та його вартість.
79. Фактори впливу на вартість лізингових платежів.
80. Розрахунок вартості лізингових платежів.
81. Організація міжбанківських кореспондентських відносин.
82. Оперативність при стягненні боргу і мінімізація кредитного ризику.

83. Оцінка фінансової стабільності позичальника.
84. Оцінка ліквідності балансу позичальника.
85. Метод рейтингової оцінки кредитоспроможності позичальника.
86. Дотримання банком економічних нормативів, що регулюють ризики в його діяльності.
87. Місце кредитних операцій у банківській діяльності.
88. Валютні кредити.
89. Банківський моніторинг.
90. Оцінка ділової активності позичальника.

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ

Тема 1. Різновиди кредитних операцій

Класифікація кредитів

Залежно від цільового спрямування кредит може бути виробничим та споживчим.

Виробничі кредити використовуються у сфері виробництва та реалізації сукупного суспільного продукту.

Споживчий кредит надається фізичним особам на споживчі цілі, пов'язані з поліпшенням житлових умов, створенням підсобного домашнього господарства, придбанням товарів у кредит і для задоволення інших потреб.

У свою чергу, виробничі та споживчі кредити поділяються на кредити в поточну та інвестиційну діяльність.

Кредити в поточну діяльність надаються позичальникам для задоволення тимчасової потреби в коштах з метою придбання поточних активів у разі розриву між часом надходження коштів і здійсненням витрат.

Кредити в поточну діяльність охоплюють усі кредити, надані для купівлі сировини та інших виробничих запасів, сезонних затрат та інших цілей.

До кредитів для поточної діяльності належать:

- розрахунки за овердрафтом;
- кредити за внутрішніми торговельними операціями;
- кредити за експортно-імпортними операціями;
- інші кредити в поточну діяльність.

Кредити в інвестиційну діяльність надаються позичальникам для задоволення тимчасової потреби в коштах при здійсненні ними інвестиційних вкладень. До них належать кредити на будівництво та освоєння землі; купівлю будівель, споруд, обладнання та землі; придбання цінних паперів; фінансовий лізинг та ін.

За термінами користування кредити поділяються на такі:

- *короткотермінові*, які надаються терміном до одного року;
- *довготермінові*, які надаються терміном понад рік; можуть надаватись для відновлення, розширення та створення основних фондів (основного капіталу). Об'єктами кредитування можуть бути капітальні витрати на реконструкцію, модернізацію та розширення діючих основних фондів, нове будівництво, приватизацію та ін.

За методами надання кредити поділяються на надані:

- у разовому порядку;
- відповідно до відкритої відкличної або безвідкличної кредитної лінії.

За термінами погашення кредити поділяються на такі, які погашаються:

- водночас;
- у розстрочку;
- достроково (на вимогу кредитора або за заявою позичальника);
- після завершення обумовленого періоду (місяця, кварталу тощо).

За кількістю кредиторів кредити можуть бути:

- надані одним банком;
- консорціумні, тобто які надаються тимчасовими об'єднаннями банків (банківськими консорціумами).

За видами забезпечення виконання зобов'язань кредити поділяються на такі:

- *забезпечені заставою*. У заставу може прийматися майно (нерухомість, транспортні засоби, космічні об'єкти, товари в обороті або переробці, цінні папери тощо) або майнові права. Заставаодавцем може бути як власне позичальник, так і третя особа (майновий поручитель);
- *забезпечені порукою*, тобто фінансами третьої особи, яка несе перед банком, як правило, солідарну відповідальність разом з боржником;

- *забезпечені гарантією*, тобто фінансами третьої особи, яка несе перед банком субсидіарну відповідальність разом з боржником;
- *з іншим забезпеченням* (страхування тощо), яке застосовується як додатковий захід забезпечення повернення кредитів і сплати відсотків;
- *незабезпечені* (бланкові кредити).

Фізичним особам банк надає такі кредити:

- *споживчі* тільки в національній валюті для поточних потреб з метою придбання товарів довгострокового споживання та оплати послуг, *в інвестиційну діяльність* — для купівлі та будівництва нерухомості житлового призначення та освоєння землі;
- *на поповнення платіжних карток міжнародних платіжних систем*, які надаються як у національній, так і в іноземній валюті.

Види кредитів

Кредитування під забезпечення цінними паперами

Кредитування клієнтів здійснюється банками з урахуванням певних особливостей окремих видів позичок, найсуттєвішими з яких є надання і погашення таких кредитів: під заставу цінних паперів, контокорентного, споживчого та іпотечного.

В умовах ринкової економіки суб'єкти господарської діяльності володіють значною кількістю державних і підприємницьких цінних паперів, які можуть використовуватися для забезпечення банківських кредитів. *Позички під заставу цінних паперів* — зручна форма кредитних відносин між кредитором і позичальником, позаяк базуються на відносно нескладній операції прийняття в заставу і визначення вартості цінних паперів. Витрати на зберігання такої застави незначні, оскільки цінні папери зберігаються в банку на окремому рахунку “депо”. Нетрудомістка й оцінка їх заставної вартості. Вона визначається шляхом котирування цінних паперів на фондовому ринку. Одержувачем кредиту може бути будь-яке платоспроможне підприємство, якому на правах власності належать цінні папери зовнішніх емітентів, тобто інших банків, підприємств, органів державної влади.

Перш ніж надати клієнту кредит під заставу цінних паперів, банк повинен з'ясувати:

- якість цінних паперів (тобто справжність і платоспроможність їх емітентів);
- можливість реалізації цінних паперів на вторинному ринку (наприклад, не реалізуються на фондовій біржі цінні папери пайових товариств і акціонерних товариств закритого типу);
- котирування цінних паперів на фондовій біржі.

Для одержання позички клієнт надає банку заяву, до якої додає реєстр заставних цінних паперів. У разі позитивного вирішення питання про кредитування між банком і клієнтом укладаються кредитна угода та угода про заставу.

Після надання кредиту банк стає власником цінних паперів на термін дії застави. Дивіденди, що надходять за акціями, зраховуються на рахунок клієнта.

Після завершення терміну застави і за відсутності претензій до позичальника банк переоформлює заставні документи і повертає йому цінні папери.

Якщо позичальник неспроможний погасити борг, банк-кредитор може продати цінні папери на фондовій біржі. Одержана сума від реалізації заставних цінних паперів спрямовується на погашення кредиту, а якщо виторг переважає суму заборгованості, різниця спрямовується на поточний рахунок клієнта.

При наданні позички її розмір встановлюється в певному проценті від заставної вартості цінних паперів. Цей процент визначається ступенем ризику для банку за кожним цінним папером, що є забезпеченням кредиту. Зокрема, обсяг позички, що надається під заставу державних цінних паперів, встановлюється в розмірі 90 % їх заставної вартості; під банківські акції, зареєстровані на фондовій біржі, він може коливатися на рівні 70–80 % вартості акцій, а під котирувані цінні папери підприємницьких структур — на рівні 60–70 % їх заставної ціни.

Надавши позичку під цінні папери, банк періодично перевіряє клієнта з метою з'ясування його фінансового стану, а також спостерігає за фінансовим станом емітентів і ринковою вартістю застави.

Крім того, банк повинен впевнитися в тому, що одержані клієнтом кошти використані на виробничі потреби, а не для купівлі нових цінних паперів. Ця умова спрямована на обмеження біржової спекуляції позичальників і зниження ризику банкрутства клієнтів.

Кредитування під вексель

Вексель (нім. *wechsel* — зміна, розмін) — письмове боргове зобов’язання, оформлене за нормами особливого (вексельного) законодавства, яке видається позичальником кредиторю. Вексель — універсальний платіжний, розрахунковий, кредитний документ, придатний для сплати товарів і послуг, надання короткострокових кредитів, переоформлення раніше наданих кредитів.

Простий вексель (соло) — свідоцтво, яке містить письмове безумовне зобов’язання векселедавця сплатити зазначену суму грошей пред’явнику векселя або особі, яка вказана у векселі, через встановлений термін або за пред’явленням.

Переказний вексель (трата) — документ, який містить письмову безумовну вказівку векселедавця особі, на яку виставлений вексель (платнику), сплатити зазначену суму грошей тримачу векселя або особі, яка вказана у векселі, через встановлений термін або на вимогу.

Платником за простим векселем є векселедавець, за переказним — інша особа, яка зобов’язується сплатити вексель у термін і яка є вексельним боржником.

Видаючи простий вексель, векселедавець стає зобов’язаний перед векселетримачем. За переказним векселем зобов’язаний платник, тому переказний вексель насамперед пред’являється платнику для *акцепту* (лат. *acceptus* — прийнятий), тобто згоди на оплату. Шляхом акцепту платник зобов’язується сплатити переказний вексель. Акцепт оформлюється написом на векселі (“Акцептований”, “Зобов’язуюсь сплатити” або іншим рівнозначним словом чи фразою) і підписом платника. У такий спосіб він стає акцептантом — головним вексельним боржником. За простим векселем векселедатель зобов’язаний так, як і акцептант за переказним.

Векселетримач після завершення встановленого терміну може пред’явити вексель до сплати або, не очікуючи встановленого терміну, передати його іншій особі за допомогою спеціального передавального напису — *індосаменту* (лат. *indorsum* — спина) на звороті векселя або на спеціально прикріпленому аркуші — *аллонже* (фр. *allonge* — надставка), але вже для сплати власного боргу, або він може продати вексель. Продаж векселя до настання терміну погашення називається *заліком векселя* і має на меті негайне отримання грошей.

Платіж за векселем (у межах усієї вексельної суми або тільки її частки) може бути гарантований третьою особою або однією з осіб,

що підписали вексель. Таке вексельне поручництво називається *аваль* (фр. *aval* — поручительство за векселем); оформлюється гарантійним написом і підписом аваліста — особи, яка здійснює аваль. Аваль може бути здійснений і за допомогою видачі спеціального документа. За поручництво авалісти беруть плату.

Кредит під заставу векселя. Така операція вже згадувалась у розгляді характеру забезпечення кредиту — вексель згадувався як засіб забезпечення кредиту.

Під заставу векселя банк може надати разовий кредит. Розмір кредиту може становити 60–90 % номінальної суми векселя. Термін кредиту визначається терміном погашення векселя. При здійсненні такої операції банк ретельно аналізує вексель: правильність юридичного оформлення, платоспроможність векселетримача, а також зміст операції, яку покладено в основу виписування векселя. На векселі банк ставить напис “Валюта в заставу”, “Валюта в забезпечення”, зберігає вексель до завершення терміну у встановленому порядку.

Кредит під заставу векселя може мати постійний характер. Такий кредит видається зі спеціального позичкового рахунка в межах наданого позичальнику ліміта кредитування, який окремо встановлюється за кожним клієнтом. Погашення кредиту здійснюється або перерахуванням коштів з поточного рахунка клієнта на позичковий, або за рахунок платежів за заставними векселями. Спеціальний позичковий рахунок відкривається тільки надійним клієнтам, які мають багато надійних векселів, термін погашення за якими ще не настав. Вони найефективніші у відносинах банку з торговельними та постачально-посередницькими підприємствами.

Дисконтний кредит. Банки досить часто обліковують векселі. Це одна з найдавніших традиційних банківських операцій, що здійснюється через індосамент (передавальний напис на векселі). Тримач векселя в момент заліку отримує вексельну суму за мінусом залікового відсотка або дисконту. Оскільки тримач векселя отримує гроші, не очікуючи терміну погашення, фактично він отримує від банка кредит.

Акцептний кредит

Банк часто буває акцептантом, тобто платником за переказним векселем. Акцептний кредит на відміну від дисконтного не набирає характеру кредиту, а є лише гарантією, наданою банком. Акцептуючи вексель, банк гарантує здійснення платежу точно в зазначений тер-

мін. Векселетримач вносить вексельну суму в банк до настання терміну платежу за векселем (зазвичай за один-два дні), а також сплачує комісію за акцепт (зазвичай 0,5 % суми).

Авальний кредит

Банки та інші кредитні установи часто є авалістами (поручителями за векселем). За видачу вексельного поручництва банк стягує плату — так званий надписний відсоток. У разі надання авального кредиту, так само як і при акцептному кредиті, йдеться не власне про позику, а лише про гарантії, які надаються банком на погашення вексельної суми або її частини.

Зауважимо, що три останні форми кредиту (особливо акцептний і авальний) мають характер опосередкованого кредитування, безпосередньо не мають справи з наданням додаткових коштів у тимчасове користування позичальнику.

Форфетування

Форфетування (від фр. *a forfait* — цілком) — купівля банком у експортера (кредитора) комерційних векселів, акцептованих імпортером, або банком імпортера, термін за яким ще не настав, виключаючи можливість регресу (повернення вимоги про стягнення боргу) на попередніх боржників. Вексель передається банку (форфейтору). Власник векселя (експортер) одразу отримує суму боргу за мінусом облікової ставки форфетування, яка зазвичай перевищує цей показник за іншими формами кредитування. Розмір ставки залежить від категорії боржника, термінів кредиту, валюти. Після настання терміну платежу вексель пред'являється боржнику від імені форфейтора.

Загалом операція форфетування схожа на операцію обліку векселя, але відрізняється від останньої об'ємом прав і зобов'язань форфейтора і покупця векселя. Форфейтор не має права регресу до продавця векселя, водночас як власник векселя має право вимагати виплати за векселем в усіх осіб індосаментного ряду (осіб, зазначених на векселі).

Найчастіше ця операція застосовується в зовнішній торгівлі. Векселі придбаваються на великі суми і на тривалі терміни (від 6 місяців до 5 років). Форфетування, як правило, застосовується як разова операція, пов'язана з купівлею-продажем одного векселя.

Особливості надання кредиту з контокорентного рахунка

Кредит за овердрафтом

Комерційні банки використовують таку форму економічних відносин з клієнтами, як *контокорентний кредит*. Він надається в національній або іноземній валюті відповідно до потреб клієнта в обсязі, що не перевищує встановлений ліміт. Для цього клієнту відкривається контокорентний рахунок (поточний рахунок з овердрафтом). На ньому щоденно відбиваються всі платежі клієнта і надходження на його адресу коштів.

Оскільки суми платежів і надходжень, як правило, не збігаються, на поточному рахунку з'являється або дебетове, або кредитове сальдо (залишок). Дебетове сальдо (овердрафт) свідчить про нестачу у клієнта власних коштів для забезпечення поточних платежів, і він змушений домовлятися з банком про надання контокорентного кредиту. Кредитове сальдо означає, що клієнт має на поточному рахунку певну суму власних коштів.

Контокорентний рахунок відкривається клієнтам, з якими банк має тривалі й міцні відносини і які регулярно потребують банківського кредиту. Цей рахунок насамперед застосовується для підприємств з високою кредитною репутацією.

Контокорентний кредит використовується тільки для фінансування поточного виробництва й обігу і не спрямовується на фінансування інвестицій. Процес кредитування оформлюється кредитною угодою між банком і клієнтом. Наявність дебетового сальдо на контокорентному рахунку означає, що банк видав клієнту кредит.

За користування контокорентним кредитом банк стягує з клієнта плату, яка складається з процентів, нарахованих на дебетові залишки контокорентного рахунка, і комісійних платежів (оборотної комісії).

Плата за користування контокорентним кредитом найбільша в банківській практиці, оскільки цей кредит пов'язаний з підвищеним ризиком для банку і дуже зручний для клієнта. Він забезпечує останньому можливість оперативно користуватися правом залучення банківських коштів для врівноваження зобов'язань і вимог.

Кожному клієнту банк встановлює ліміт кредитування за контокорентним рахунком, який обмежує розмір дебетового сальдо, що може виникнути на певну дату.

Можуть виникати ситуації, коли встановленого банком ліміту недостатньо для покриття від'ємного сальдо між вимогами і зобов'язаннями клієнта. У цьому разі банк без укладення додаткової кредитної угоди може дозволити найнадійнішим клієнтам невелике короткострокове збільшення ліміту кредитування. Якщо від'ємне сальдо (овердрафт) за контокорентним рахунком часто перевищує ліміт, банк з'ясовує причини відхилень і за потреби укладає з позичальником нову кредитну угоду.

Користування контокорентним кредитом не виключає можливості оформлення клієнтам у банку інших кредитів, якщо очікується тимчасове збільшення потреби в позичкових коштах порівняно зі встановленим лімітом за контокорентним рахунком.

Контокорентний кредит надається, як правило, під забезпечення, але клієнтам, які мають бездоганну репутацію, він може надаватись і без забезпечення, тобто у вигляді бланкового кредиту. У цьому разі банк може вимагати від позичальника виконання спеціальних умов. Зокрема, це може бути відмова клієнта від продажу певного виду майна, яке може слугувати заставою за кредитом.

В угоді на використання клієнтом контокорентного кредиту банк має право для захисту своїх інтересів передбачати право закриття контокорентного рахунка без попередження клієнта. Тому контокорентний кредит належить до позичок до запитання. Його погашення здійснюється шляхом спрямування на рахунок поточних надходжень коштів на користь клієнта.

Кредит з контокорентного рахунка (далі — овердрафт) надається клієнту на підставі договору, де зазначається ліміт овердрафту, умови його використання, відсотки за ним, а також відповідальність за несвоєчасне повернення.

Основна мета відкриття овердрафту — надати можливість клієнтам з позитивною репутацією, які ведуть стабільний бізнес, з постійними, рівномірними оборотами за поточним рахунком, здійснювати платежі з поточного рахунка за тимчасової відсутності коштів на ньому.

Оскільки овердрафт за визначенням надається платоспроможним клієнтам на відносно короткий термін і має незначний розмір порівняно з обсягом оборотів за поточним рахунком, цей вид кредиту належить до категорії стандартних і не потребує обов'язкового оформлення забезпечення.

За термінами погашення овердрафт може бути двох видів:

- погашення кредиту відбувається кожного разу за наявності коштів на розрахунковому рахунку за рахунок надходження коштів на поточний рахунок позичальника (овердрафт 1);
- погашення кредиту відбувається наприкінці терміну дії договору або дії додаткових угод на надання окремих траншів у межах ліміту (овердрафт 2).

Відбір клієнтів, яким може бути відкритий овердрафт

Овердрафт може бути відкритий лише клієнтам, які відповідають таким умовам:

- мають постійні та стабільні надходження на поточний рахунок;
- мають стійкий фінансовий стан.

Як виняток овердрафт може бути відкритий позичальнику, який не відповідає цим умовам, за наявності високоліквідної застави.

Аналізуючи фінансовий стан позичальника, головну увагу необхідно звертати на обсяг оборотів за поточним рахунком, їх зміст і оцінку бізнесової стабільності клієнта.

Підприємствам, що мають сезонний характер виробництва, овердрафт може бути відкритий лише на термін сезону виробництва. При цьому для аналізу оборотів за поточним рахунком доцільно також використовувати дані за попередній сезон виробництва.

Рішення про відкриття овердрафту приймається Кредитним комітетом Банку або Кредитним комітетом філії в межах встановленого філії ліміту кредитування.

Для розгляду банком можливості відкриття овердрафту позичальник звертається до банку з обґрунтованим клопотанням і подає документи, необхідні для визначення кредитоспроможності позичальника та ліміту овердрафту, а саме:

- заяву, яка повинна містити інформацію про терміни, на які запитується овердрафт, бажані терміни погашення основної суми боргу за овердрафтом і забезпечення, якщо овердрафт надається в порядку винятку;
- протокол згоди засновників позичальника на відкриття овердрафту;
- за останні два квартали:
  - баланс підприємства;
  - звіт про фінансові результати;
- на вимогу банку розрахунок очікуваних грошових потоків на поточний місяць;

- на вимогу банку розшифровку дебіторської та кредиторської заборгованостей на останню звітну дату;
- копії ліцензій, якщо діяльність позичальника ліцензується;
- довідки інших банків, де позичальник має розрахункові рахунки;
- інші документи, необхідність в яких постала у процесі розгляду та супроводження кредиту.

Встановлення ліміту овердрафту

Для визначення ліміту овердрафту використовується середньомісячний оборот за кредитом поточного рахунка клієнта в банку за період не менше шести повних календарних місяців, що передують прийняттю рішення про відкриття овердрафту (або за попередній сезон виробництва для підприємств із сезонним характером виробництва).

При визначенні ліміту овердрафту не враховуються надходження, пов'язані з наданням усіх видів кредитів, фінансовою допомогою, транзитними оборотами.

Середньомісячний оборот за кредитом поточного рахунка клієнта за шість місяців визначається шляхом знаходження середнього кредитового обороту за поточним рахунком за шість місяців діленням чистого кредитового обороту за поточним рахунком (тобто надходжень на рахунок за вирахуванням транзитних надходжень) загалом за шість місяців на кількість місяців.

Ліміт овердрафту встановлюється диференційовано залежно від ступеня надійності позичальника, рівня забезпечення в розмірі до 20 % середньомісячного кредитового обороту за поточним рахунком у банку або в іншому розмірі за узгодженням Кредитного комітету банку.

За аналогією розраховується ліміт овердрафту для підприємств із сезонним характером виробництва, але при цьому застосовуються дані та кількість місяців сезону виробництва.

Ліміт овердрафту підлягає щомісячному перегляду залежно від зміни обсягів обороту за кредитом поточного рахунка.

За домовленістю сторін ліміт за овердрафтом може зменшуватись у певній пропорції кожного місяця, поки не досягне нульового значення.

Термін овердрафту

Загальний термін дії договору за овердрафтом, як правило, встановлюється на певний термін (тиждень, місяць тощо), але не довше одного року.

Для підприємств із сезонним характером виробництва термін овердрафту встановлюється від одного місяця до кількості місяців у сезоні виробництва.

За домовленістю сторін термін овердрафту може бути продовжений.

Термін овердрафту переривається, якщо протягом дії овердрафту виявляться ознаки втрати клієнтом кредитоспроможності (різке зменшення кредитового обороту за поточним рахунком; збиткова діяльність; при овердрафті 1 дебетовий оборот за розрахунковим рахунком перевищує кредитовий оборот протягом десяти банківських днів; прострочення сплати відсотків і комісій за користування овердрафтом).

Відсотки та комісії за користування овердрафтом

Базовий рівень відсотків і комісії за користування овердрафтом встановлюється Комітетом з управління активами і пасивами банку.

Відсотки за користування овердрафтом нараховуються виходячи зі щоденного фактичного залишку коштів на рахунку овердрафту при вечірньому закритті овердрафту або не рідше одного разу на місяць залежно від виду овердрафту за період з 1 числа місяця до останнього календарного дня звітного місяця. Ці відсотки сплачуються у кожному разі за наявності кредитового сальдо на поточному рахунку при вечірньому закритті овердрафту або не рідше одного разу на місяць залежно від виду овердрафту, а також при закритті овердрафту за фактичний термін користування овердрафтом.

Облік операцій за овердрафтом

Для обліку операцій з відкриття овердрафту клієнтам банку використовуються балансові рахунки IV порядку Класу 2:

2000 — рахунки за овердрафтом суб'єктів господарської діяльності;

2008 — нараховані відсотки за овердрафтом.

Після укладення угоди про овердрафт банк обліковує ліміт овердрафту на позабалансовому рахунку 9129, якщо ліміт овердрафту згід-

но з угодою про надання овердрафту вважається безвідкличним, та на позабалансовому рахунку 9819, якщо цей ліміт вважається відкличним.

Овердрафт 1.

При наданні цього овердрафту на рахунок 2600 кошти не перераховуються, а встановлюється ліміт на поточний рахунок клієнта в сумі згідно зі встановленим за договором лімітом овердрафту. Уся сума овердрафту враховується на позабалансовому рахунку. Ліміт для рахунку означає можливість існування на рахунку 2600 дебетового залишку і сплати клієнтом з його рахунка суми, що перевищує поточний (кредитовий) залишок (але в межах встановленого ліміту). На рахунку 2000 при вечірньому закритті овердрафту враховується тільки сума овердрафту, використана клієнтом (дебетове сальдо на рахунку 2600). Для цього при вечірньому закритті овердрафту, якщо на рахунку клієнта є активний залишок, робиться проведення Дт. 2000 Кт. 2600 на суму активного залишку. Якщо при вечірньому закритті овердрафту на рахунку клієнта є пасивний залишок, виконується проведення Дт. 2600 Кт. 2000 на суму цього залишку в рахунок погашення овердрафту. У підсумку, одразу після вечірнього закриття овердрафту залишок на рахунку 2600 повинен дорівнювати нулю, а залишок на рахунку 2000 — сумі використаного на конкретний момент овердрафту. Ліміт за рахунком клієнта скидається в нуль при вечірньому закритті овердрафту (клієнт не може скористатись овердрафтом після вечірнього його закриття).

Невикористана сума овердрафту (поточні зобов'язання банку перед клієнтом) враховується на позабалансовому рахунку (9129, 9819) і коригується при вечірньому закритті в овердрафту.

Відсотки за овердрафтом нараховуються щодня на суму фактичного залишку за овердрафтом, що виник при вечірньому закритті овердрафту (залишок на рахунку 2000). Виконується таке проведення: Дт. 2008 Кт. 6020. Якщо клієнту надійшли кошти та при вечірньому закритті овердрафту на розрахунковому рахунку виникло кредитове сальдо, грошові кошти з розрахункового рахунка списуються насамперед на погашення нарахованих відсотків за кредитом (залишок після погашення відсотків спрямовується на погашення кредиту). Погашаються відсотки автоматично при вечірньому закритті овердрафту, сплата відображується бухгалтерським проведенням Дт. 2600 Кт. 2008.

Овердрафт 2.

При наданні траншу виконується таке проведення:

Дт — овердрафт (рахунок 2000);

Кт — поточний рахунок клієнта (рахунок 2600) на суму виданого траншу.

Після завершення терміну договору або додаткової угоди на надання траншу:

Дт — поточний рахунок клієнта (рахунок 2600);

Кт — овердрафт (рахунок 2000) на суму заборгованості за овердрафтом.

Відсотки нараховуються щомісяця за звітний місяць проведенням Дт. 2008 Кт. 6020 і сплачуються згідно з умовами договору; при цьому виконується проведення Дт. 2600 Кт. 2008.

У разі порушення термінів сплати основного боргу або відсотків за овердрафтом заборгованість за овердрафтом зараховується на відповідні рахунки короткострокових кредитів.

У разі прострочення терміну сплати відсотків за овердрафтом відповідна сума нарахованих відсотків переноситься на рахунок прострочених нарахованих доходів:

Дт. 2069 “Прострочені нараховані доходи”;

Кт. 2008 “Нараховані доходи за овердрафтом” на суму нарахованих доходів, сплату яких затримано.

Подія несплати відсотків (прострочення сплати відсотків) виникає в разі несплати нарахованих відсотків упродовж 7 днів від дати останнього дня погашення відсотків за умовами договору або після завершення терміну дії угоди про овердрафт.

Водночас основна сума боргу за овердрафтом переноситься на рахунок відповідної заборгованості за наданими кредитами і виконується таке проведення:

Дт. 2062 “Інші короткострокові кредити в поточну діяльність”;

Кт. 2000 “Рахунки за овердрафтом”.

У подальшому відсотки нараховуються на рахунок 2068 проведенням Дт. 2068 Кт. 6026.

У разі прострочення терміну погашення основної суми боргу за овердрафтом залишок за овердрафтом переноситься на рахунок простроченої заборгованості за наданими кредитами; при цьому виконується таке проведення:

Дт. 2067 “Прострочена заборгованість за іншими кредитами за поточну діяльність”;

Кт. 2000 “Рахунки за овердрафтом”.

У разі визнання заборгованості за овердрафтом сумнівною залишок за рахунком овердрафту переноситься на рахунок сумнівної заборгованості за наданими кредитами (рахунок 2090).

Позичальнику щомісяця повинна надаватись інформація про розмір середньомісячної заборгованості за овердрафтом і нараховані відсотки, пеню та інші платежі за користування овердрафтом.

Онкольний кредит

Онкольний кредит (англ. *on call* – за вимогою) – різновид контокорентного кредиту, що видається зазвичай під забезпечення товарно-матеріальних цінностей чи цінних паперів. У межах забезпеченого кредиту банк сплачує рахунки клієнта, отримуючи право погашення кредиту за першою вимогою за рахунок коштів, які надходять на рахунок клієнта, а в разі їх нестачі – шляхом реалізації застави. Відсоткова ставка за онкольним кредитом нижча, ніж за звичайними банківськими кредитами.

ТЕСТИ

1. Пасивні операції комерційних банків – це операції:
  - а) зі створення кредитних ресурсів;
  - б) з розміщення вільних кредитних коштів;
  - в) із забезпечення ліквідності банку;
  - г) з управління ризиками банку.
2. Операції зі створення власного капіталу банку належать до таких операцій:
  - а) активних;
  - б) пасивних;
  - в) розрахунково-касових.
3. Субординований капітал банку належить до такого виду капіталу:
  - а) власного;
  - б) запозиченого;
  - в) додаткового;
  - г) усі відповіді правильні;
  - д) інший варіант відповіді.

4. Активні операції комерційних банків — це операції:
  - а) спрямовані на забезпечення ліквідності та отримання прибутку;
  - б) зі створення кредитних ресурсів;
  - в) з виконання міжбанківських розрахунків;
  - г) усі відповіді правильні.
5. Іпотечні банки спеціалізуються на операціях:
  - а) з нерухомістю;
  - б) із залучення коштів населення;
  - в) не існує спеціалізації.
6. До принципів банківського кредитування належать такі:
  - а) строковість, платність, забезпеченість, цільовий характер;
  - б) платність, забезпеченість;
  - в) платність, забезпеченість, цільовий характер.
7. До форм банківського кредиту належать такі:
  - а) грошова і товарна;
  - б) грошова;
  - в) товарна;
  - г) інший варіант відповіді.
8. До форм комерційного кредиту належать такі:
  - а) товарна;
  - б) товарна і грошова;
  - в) гроші та цінні папери;
  - г) інший варіант відповіді.
9. Резерви комерційних банків створюються за рахунок:
  - а) власних коштів;
  - б) запозичених коштів;
  - в) міжбанківських позик;
  - г) інший варіант відповіді.
10. Норматив кредитного ризику за одним позичальником банку становить:
  - а) 25 % регулятивного капіталу;

- б) 35 % регулятивного капіталу;
  - в) 15 % регулятивного капіталу;
  - г) 5 % регулятивного капіталу.
11. Кредит за овердрафтом — це:
- а) кредитування позичальника в межах встановленого ліміту;
  - б) кредитування з поточного рахунка клієнта в межах встановленого ліміту;
  - в) дебетове сальдо на поточному рахунку клієнта банку;
  - г) надання позики на умовах відкритої кредитної лінії;
  - д) дебетове сальдо судного рахунка клієнта;
  - е) правильні відповіді б) і в).
12. Іпотечний кредит — це:
- а) довгострокові позички, що надаються банками під заставу нерухомості;
  - б) позики, які банк надає під заставу цінних паперів;
  - в) позики, що надаються в товарній формі постачальником споживачу.
13. Зазначте, чи впливає рівень інфляції на ціну банківської позички:
- а) так;
  - б) ні.
14. Зазначте, чи впливає безпосередньо на рівень процентної ставки попит на позички:
- а) так;
  - б) ні.
15. Споживчий кредит надається таким особам:
- а) юридичним;
  - б) фізичним;
  - в) фізичним і юридичним.
16. Кошти з рахунків клієнтів банки списують тільки так:
- а) за дорученнями власників цих рахунків або за розпорядженнями стягувачів;
  - б) за дорученням інших банків;
  - в) на вимогу торгових партнерів.

17. Платіжне доручення — це оформлений за стандартною формою письмовий документ з дорученням клієнта банку, що його обслуговує:
- а) на перерахування вказаної суми коштів з його рахунка на рахунок одержувача;
  - б) на списання вказаної суми коштів з рахунка торгового партнера;
  - в) на зарахування вказаної суми коштів на його рахунок.
18. Зазначте, чи можуть передаватись іншій особі чек або чекова книжка:
- а) так;
  - б) ні.
19. Зазначте, чи здійснюється на пред'явника видача розрахункових чеків:
- а) так;
  - б) ні.
20. Зазначте, чи може банк одержувача здійснювати через банк платника на договірних умовах доставку вимог-доручень до платника:
- а) так;
  - б) ні.
21. Розрахунково-касові операції полягають у такому:
- а) наданні готівкових коштів клієнтам банку;
  - б) здійсненні розрахунків з використанням банківських рахунків;
  - в) забезпеченні руху грошових коштів на рахунках клієнтів банків згідно з їхніми дорученнями.
22. Зазначте, чи всі юридичні особи, які здійснюють операції з готівкою в національній валюті та мають поточні рахунки в банках, можуть тримати у своїй касі на кінець дня готівку в межах встановлених їм обслуговуючими банками лімітів каси:
- а) так;
  - б) ні.

23. Зазначте, чи визначається банками ліміт каси для кожного підприємства індивідуально:
- а) так;
  - б) ні.
24. Зазначте, чи має готівка, яку одержують підприємства (підприємці) із власних поточних рахунків, цільовий характер:
- а) так;
  - б) ні.
25. Банки відкривають рахунки в національній валюті:
- а) для всіх груп клієнтів;
  - б) тільки для юридичних осіб;
  - в) тільки для резидентів.
26. Зазначте, чи передбачає акредитивна форма розрахунків від банку-емітента взяття на себе платіжних зобов'язань свого клієнта:
- а) так;
  - б) ні.
27. Зазначте, чи може відкличний акредитив бути змінений або анульований банком-емітентом без попереднього погодження з бенефіціаром:
- а) так;
  - б) ні.
28. Зазначте, чи передбачає подільний акредитив виплату експортеріві відповідно до контракту певної суми після кожної часткової поставки:
- а) так;
  - б) ні.
29. Зазначте, чи надає переказний акредитив можливість бенефіціарові (експортерові) передати повністю або частково свої права за акредитивом іншій стороні (індосатові), яка повинна дотримуватися термінів та умов акредитиву для отримання платежу:
- а) так;
  - б) ні.

30. Зазначте, чи використовують компенсаційний акредитив як гарантію випуску другого акредитиву для покриття однієї й тієї самої угоди:
- а) так;
  - б) ні.

СЛОВНИК

Авізуючий банк — банк, який за дорученням банку-емітента авізує (сповіщає) акредитив бенефіціару без жодної відповідальності за його оплату.

Акредитив — договір, що містить зобов'язання банку-емітента, згідно з яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитиву) або від власного імені проти документів, які відповідають умовам акредитиву, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Акцепт — згода на оплату або гарантування оплати документів.

Аналіз касових оборотів — вивчення джерел надходжень і напрямів видачі готівки з кас банків для визначення тенденцій готівкового обігу національної валюти та факторів, які на нього впливають.

Активи високоліквідні — кошти в касі, Національному банку України та інших банках, а також активи, що можуть бути швидко проконвертовані в готівкові чи безготівкові кошти.

Активи робочі — кошти на коррахунку, у касі, вкладені в майно, розміщені в інших банках, цінних паперах, надані кредити та інші активи, що дають дохід банку.

Активні операції банку — фінансові операції з розміщення коштів з метою отримання доходу. До активних операцій банку належать: надання кредитів і позичок, придбання цінних паперів, вкладення коштів у комерційні проекти, лізингові та факторингові операції, операції з векселями та інші банківські операції.

Акція — вид цінного паперу без встановленого строку обігу, який підтверджує участь її власника у формуванні статутного фонду (капіталу) акціонерного товариства, підтверджує право на участь в управлінні акціонерним товариством, дає право на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду і участь у розподілі майна при його ліквідації. Розрізняють чотири види акцій: іменні, на пред'явника, привілейовані та прості.

Асоційована компанія (підприємство) — це компанія, в якій інвестор справляє значний вплив і яка не є ані дочірньою компанією, ані спільним підприємством інвестора. Значний вплив передбачає, що інвестор прямо або через дочірні компанії володіє 20 % або більшою часткою капіталу компанії. Значний вплив справляється також тоді, коли інвестор (банк) прямо або через дочірні компанії володіє часткою капіталу компанії, що не перевищує 20 %, але виконуються такі умови:

- інвестор (банк) має представника (представників) у раді директорів або правлінні компанії;
- інвестор (банк) бере участь у формуванні стратегії компанії;
- виконуються суттєві фінансові операції між інвестором (банком) і компанією;
- інвестор (банк) надає компанії суттєву технічну або комерційну інформацію.

Балансовий звіт — складова пакета фінансової звітності, що характеризує фінансовий стан банку та відображає активи, зобов'язання і капітал банківської установи у грошовій одиниці станом на певну дату.

Банк платника/одержувача/стягувача — банк, що обслуговує платника/одержувача/стягувача.

Банк-емітент — банк, що відкрив акредитив або здійснив емісію цінних паперів, платіжних карток чи видав розрахунковий чек (чекову книжку).

Безготівкові розрахунки — перерахування певних коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, внесених ними готівкою в касу банку, на рахунки одержувачів коштів. Ці розрахунки здійснюються банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Бенефіціар — особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив.

Валютна позиція банку — співвідношення (різниця) між сумою активів і позабалансових вимог у певній іноземній валюті та сумою балансових і позабалансових зобов'язань у цій самій валюті.

Валютна позиція відкрита — сума активів і позабалансових вимог у певній іноземній валюті, що не збігається із сумою балансових і позабалансових зобов'язань у цій самій валюті. Відкрита валютна позиція несе додатковий ризик у разі зміни валютного курсу.

Валютна позиція відкрита довга — сума активів і позабалансових вимог, що перевищує суму балансових і позабалансових зобов'язань у кожній іноземній валюті. Банк із такою позицією може зазнати витрат у разі підвищення курсу національної валюти щодо іноземної валюти.

Валютна позиція відкрита коротка — сума балансових і позабалансових зобов'язань, що перевищує суму активів і позабалансових вимог у кожній іноземній валюті. Банк із такою позицією може зазнати додаткових витрат у разі підвищення курсу іноземної валюти щодо національної валюти.

Валютна позиція закрита — сума активів і позабалансових вимог, що збігається із сумою балансових і позабалансових зобов'язань у кожній іноземній валюті.

Вексель — цінний папір, що свідчить про грошове зобов'язання боржника (векселедавця), згідно з яким потрібно сплатити у встановлений строк і в певному порядку певну суму власнику векселя (векселетримачу).

Великий кредит — сукупний розмір кредитів (у тому числі міжбанківських) з урахуванням векселів та 100 % сум позабалансових вимог (гарантій, поручительств), що рахуються в комерційного банку за одним позичальником або групою споріднених позичальників і перевищують 10 % капіталу банку.

Вечірнє закриття овердрафту — щоденна процедура, яка виконується після закінчення операційного часу банку та складається з комплексу автоматично здійснюваних бухгалтерських проведення з надання або погашення кредиту, списання нарахованих відсотків, нарахування відсотків і коригування позабалансових зобов'язань за овердрафтом залежно від залишку коштів на розрахунковому рахунку клієнта.

Відповідальний виконавець — працівник банку, який відповідно до своїх службових обов'язків має повноваження вчиняти від імені банку певні дії, пов'язані зі здійсненням розрахунків.

Відповідний рахунок/відповідний позабалансовий рахунок — рахунок, призначення якого відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України відповідає економічній сутності операції, що відображається за ним.

Виконуючий банк — банк, який за дорученням банку-емітента здійснює платіж проти документів, визначених в акредитиві. Викону-

ючий банк залежно від операції за акредитивом, виконання якої доручено йому банком-емітентом, також може бути авізуючим банком.

Витрати банку — зменшення економічної вигоди за сукупністю господарських операцій банку, крім операцій з розподілу капіталу, які призводять або до скорочення суми активів банківської установи без відповідного скорочення суми її зобов'язань, або до збільшення суми зобов'язань банківської установи без відповідного збільшення суми її активів.

Виплати, пов'язані з оплатою праці — виплата основної та додаткової заробітної плати, заохочувальні та компенсаційні виплати, а також інші виплати, що не входять у фонд оплати праці, передбачені Інструкцією зі статистики заробітної плати, затвердженою наказом Міністерства статистики України від 11.12.95 № 323 і зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 21.12.95 за № 465/1001.

Відокремлені підрозділи — структурні підрозділи юридичних осіб (філії, представництва, відділення тощо), які виробляють продукцію, реалізують товари (виконують роботи, надають послуги) та здійснюють інші операції і не мають статусу юридичної особи.

Власник рахунка в банку — особа, яка відкриває рахунок у банку і має право розпоряджатися коштами на ньому.

Гарантія банківська — порука банку-гаранта перед кредитором іншої особи за виконання нею свого зобов'язання в повному обсязі або в частині.

Готівка (готівкові кошти) — грошові знаки національної валюти України — банкноти і монети.

Готівкова виручка (виручка) — сума фактично одержаних готівкових коштів від реалізації продукції (товарів, виконаних робіт, наданих послуг) та позареалізаційні надходження.

Готівковий обіг — обіг у готівковій формі законних платіжних засобів (банкнот і розмінної монети), які обслуговують потреби економіки країни.

Готівкові розрахунки — платежі готівкою підприємств, підприємців і фізичних осіб між собою за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги) і за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

Дата валютування — зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки дата, починаючи з якої гроші, переказані платником отримувачу, переходять у власність от-

римувача. До настання дати валютування сума переказу обліковується в банку, що обслуговує отримувача, або в установі — члені платіжної системи.

Дебіторська заборгованість банку — сума стандартних і сумнівних боргів (що належать юридичним і фізичним особам), які виникають у процесі взаємовідносин з банком.

Депозит — зобов'язання банку за тимчасово залученими коштами фізичних і юридичних осіб або цінними паперами за відповідну плату.

Дивіденд — частка прибутку акціонерного товариства, яка розподіляється між акціонерами у вигляді доходу відповідно до кількості та видів акцій, що їм належать.

Документи, що засвідчують особу — паспорт громадянина України, для громадян інших країн — паспорт громадянина відповідної країни, посвідка на проживання особи без громадянства та інші визначені законодавством документи.

Достатність капіталу — спроможність банку захистити кредиторів і вкладників від непередбачених збитків, яких може зазнати банк у процесі діяльності залежно від розміру різних ризиків.

Доходи банку — збільшення економічної вигоди за сукупністю господарських операцій, крім операцій з реалізації додаткової кількості акцій банку, які призводять або до збільшення суми активів банківської установи без відповідного збільшення суми її зобов'язань, або до зменшення суми зобов'язань банківської установи без відповідного зменшення суми її активів.

Емісійний результат — різниця між надходженнями готівки до кас банків і видачею її з кас банків, яка визначається за звітний період як випуск готівки в обіг (перевищення видачі з кас банків над надходженнями) або вилучення готівки з обігу (перевищення надходжень до кас банків над видачею).

Електронний розрахунковий документ — документ на паперовому носії, що містить доручення та/або вимогу про перерахування коштів з рахунка платника на рахунок одержувача

Забезпечення кредиту — засіб страхування банку від ризику неповернення клієнтом позички.

Заборгованість за відсотками — сума нарахованих прострочених відсотків за основним боргом.

Застава — засіб забезпечення виконання зобов'язання, своєрідна майнова гарантія його виконання в обумовленому обсязі

й у визначені умовами терміни. Для оформлення застави складається документ, де фіксуються вид зобов'язання (грошовий, майновий, іпотечний та ін.), його розмір, терміни та порядок одержання. Заставне зобов'язання видається кредиторіві з метою підтвердження його права на отримання належних коштів у разі невиконання погоджених умов.

Заявник акредитива — платник, який подав обслуговуючому банку заяву про відкриття акредитиву.

Зобов'язання — вимоги до активів банківської установи, що становлять її зобов'язання сплатити фіксовану суму у визначений час у майбутньому. При веденні обліку та складанні звітності у зобов'язання включаються також кредиторська заборгованість за нарахованими процентами та відстрочена дебіторська заборгованість за доходами, але не включаються доходи, прибуток і внутрішньобанківські розрахунки.

Інвестиційний портфель — до складу цього портфеля входять усі боргові цінні папери (векселі, облігації, сертифікати та ін.), що перебувають у власності банківської установи, та акціонерні (пайові) цінні папери, що перебувають у власності банківської установи, у разі, якщо їй належить менше 20 % загальної суми статутного капіталу суб'єкта господарської діяльності.

Інвестиції до асоційованих осіб — акції інших суб'єктів господарської діяльності, що належать банківській установі, у разі, якщо їй належить 20 % та більше загальної суми статутного фонду (капіталу) цього суб'єкта.

Інсайдер — споріднена щодо комерційного банку особа (фізична або юридична).

Одна установа вважається спорідненою щодо іншої в межах корпоративного об'єднання, якщо:

- філія установи повністю підпорядкована основній установі або контролюється нею;
- основна установа та її філії контролюються третьою стороною — головною установою (засновником корпоративного об'єднання). Інсайдери поділяються на фізичні та юридичні особи.

Фізичні особи:

- акціонери, учасники банку, які мають частку у статутному фонді банку 10 % і більше;
- керівники банку (Голова та члени Ради акціонерів, президент, віце-президенти, Голова Правління, заступники Голови Прав-

ління, головний бухгалтер та його заступники, начальники структурних підрозділів);

- керівники установ — акціонерів (учасників) банку (директор, головний бухгалтер та їх заступники);
- контролери:
  - особа, призначена за дорученням виконувати або контролювати право голосу за часткою у статутному фонді банку 10 % і більше на загальних зборах установи або її філій;
  - особа, яка є працівником центральних і місцевих органів виконавчої влади і покликана здійснювати контроль за діяльністю банків;
- асоційовані особи:
  - дружина, чоловік, діти, батьки, брати, сестри керівників банку і установ — акціонерів (учасників) банку;
  - особи, які мають з асоційованими особами угоду або домовленість на спільне утримання, розпорядження, купівлю-продаж, використання акцій банку або його установ — акціонерів (учасників) банку;
  - керівники, які мають право впливати на діяльність банку, його філій і дочірніх фірм;
- особи, споріднені в межах некорпоративних установ, а саме керівники і контролери та асоційовані з ними особи, які обіймають керівні посади в установах, що пов'язані з банком фінансовими інтересами.

Юридичні особи:

- установи — акціонери (учасники) банку, які мають частку у статутному фонді (капіталі) банку 10 % і більше;
- установи — акціонери (учасники) банку в межах корпоративного об'єднання:
  - банк повністю контролюється установою — акціонером (учасником);
  - установа — акціонер (учасник), що контролюється третьою стороною (учасником корпоративного об'єднання);
- споріднена (асоційована) установа щодо установи — акціонера (учасника) банку (установа, яка має кваліфікований фінансовий інтерес — частку у статутному фонді банку 20 %);
- установа, яка має повний контроль над установою — акціонером (учасником), безпосередньо або за дорученням контролює частку у статутному фонді (капіталі) банку 50 % і більше;
- асоційовані особи:

- установа, в якій керівником є дружина (чоловік), діти, батьки, брати і сестри керівників і контролерів банку, а також його установ-засновників;
- особа, яка має угоду або домовленість з асоційованими особами про купівлю-продаж, розпорядження, утримання і використання акцій банку або його установ-засновників;
- некорпоративні установи, з якими керівники та контролери банку споріднені. Керівники та контролери банку вважаються спорідненими з іншою установою, зареєстрованою в Україні або за кордоном, якщо вони:
  - обіймають керівні посади в такій компанії (у тому числі як результат наданої позики або через фінансовий інтерес банку до цієї установи);
  - або його асоційовані особи, як визначено раніше, разом утримують частку у статутному фонді (капіталі) банку 10 % і більше;
  - є особами, які мають право приймати керівні рішення, що впливають на діяльність установи;
- головна споріднена установа, тобто яка має у власності 20 % або більше номінальної вартості акцій, що класифікується як кваліфікований фінансовий інтерес, за відсутності документально підтверджених заперечень.

Капітал — різниця між загальними сумами активів і зобов'язань банку відображається у 5-му класі Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 21.11.97 № 388.

Касова готівка — гроші готівкою, що містяться в касах, банкоматах та обмінних пунктах банків, філій, безбалансових установ.

Касові операції — операції підприємств між собою та з підприємцями і фізичними особами, що пов'язані з прийманням і виданням готівкових коштів при здійсненні розрахунків через касу підприємства з відображенням цих операцій у касовій книзі, книзі обліку розрахункових операцій.

Картковий рахунок — банківський рахунок, на якому обліковуються операції за платіжними картками.

Клієнт банку — будь-яка фізична чи юридична особа, що користується послугами банку.

Код банку — реквізит банку, визначений і включений у довідник банківських установ України згідно з Інструкцією про міжбан-

ківські розрахунки в Україні, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 21.12.99 № 621.

Коефіцієнт ліквідності — показник, що характеризує ступінь здатності банку перетворювати свої активи на кошти (готівкові чи безготівкові) для задоволення вимог вкладників і кредиторів банку.

Корпоративна картка — платіжна картка, яка дає змогу її держателю здійснювати операції за рахунок коштів, що обліковуються на картковому рахунку юридичної особи.

Кошти грошові — грошова одиниця України, яка виконує функції засобу платежу та обліковується на рахунках у банках.

Кредитний портфель — сукупність усіх позик, наданих банком з метою отримання доходу. Банк може видавати кредити безпосередньо, укладаючи угоду з позичальником, або купувати позику чи частину позики, яка була видана іншим кредитором, шляхом укладення угоди з позичальником. Кредитний портфель включає агреговану балансову вартість усіх кредитів, у тому числі і прострочених, пролонгованих і сумнівних щодо повернення.

Кредитний портфель не включає відсотки нараховані, але ще не сплачені, не профінансовані, зобов'язання видати кредит, кредитні лінії, які ще не використані, гарантії та акредитиви, оперативний лізинг.

Кредитний ризик — ризик несплати позичальником основного боргу і відсотків за ним.

Кредитоспроможність — наявність передумов для отримання кредиту і здатність повернути його. Кредитоспроможність позичальника визначається показниками, які характеризують його акуратність при розрахунках за раніше отриманими кредитами, його поточне фінансове становище, спроможність у разі необхідності мобілізувати кошти з різних джерел, забезпечення оперативних конверсій активів у ліквідні кошти.

Кредиторська заборгованість банку — зобов'язання банку, що є короткостроковими, самостійними зобов'язаннями банківської установи здійснити оплату на користь інших осіб (фізичних та юридичних), які виникають у процесі відносин із банком.

Легалізація — надання юридичної сили документам, які були видані на території іншої держави. Ці документи мають бути нотаріально засвідчені за місцем їх видачі, перекладені українською мовою та легалізовані в консульській установі України, якщо міжнародними договорами, в яких бере участь Україна, не передбачено інше. Зазначені документи можуть бути також засвідчені в посольстві від-

повідної держави в Україні та легалізовані в МЗС України. Не потрібна легалізація документів, які були видані в Республіці Албанія, Народно-Демократичній Республіці Алжир, Республіці Болгарія, Соціалістичній Республіці В'єтнам, Корейській Народно-Демократичній Республіці, Республіці Куба, Монголії, Республіці Польща, Румунії, Словацькій Республіці, Угорській Республіці; країнах, що утворилися на території колишньої СФРЮ; Чеській Республіці, Латвійській Республіці, Литовській Республіці, Естонській Республіці, Російській Федерації, Республіках Вірменія, Білорусь, Грузія, Молдова, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістані, Узбекистан, Азербайджан.

Ліквідність банку — здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань. Визначається збалансованістю між строками і сумами погашення активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів типу видачі кредитів і здійснених витрат.

Ліміт залишку готівки в касі — граничний розмір готівки, що може залишатися в касі підприємства на кінець робочого дня, який встановлюється установою банку або самостійно визначається підприємством.

Ліміт овердрафту — максимальна сума коштів, у межах якої позичальник може проводити платежі понад залишок на поточному рахунку в банку.

Маржа банківська — різниця між середньозваженою ставкою доходу, який банківська установа отримує від підпроцентних активів, і середньозваженою ставкою витрат, що банківська установа виплачує за своїми відсотковими зобов'язаннями. Крім маржі банківської існують біржова, страхова, торговельна.

Надсилання (відсилання) паперового розрахункового документа та інших документів у паперовій формі, які надаються разом з ним, означає:

для банків — передавання підприємству зв'язку чи іншому спеціалізованому підприємству для відправлення засобами спецзв'язку (кур'єрською, фельд'єгерською поштою тощо) згідно з Правилами приймання, обробки та доставки кореспонденції банківських установ спецзв'язком Державного комітету зв'язку та інформатизації України;

для органів державного казначейства, підприємств, фізичних осіб, державних виконавців і судових органів — доставляння їх представником (фізичною особою — також особисто) або передавання підприємству зв'язку чи іншому спеціалізованому підприємству для відправлення засобами спецзв'язку (кур'єрською, фельд'єгерською поштою тощо) згідно з Правилами приймання, обробки та доставки кореспонденції банківських установ спецзв'язком Державного комітету зв'язку та інформатизації України, або передавання підприємству зв'язку для відправлення рекомендованим чи цінним листом відповідно до Правил користування послугами поштового зв'язку України.

Неналежний одержувач — особа, яка не має законних підстав для одержання від платника коштів, що внаслідок помилкового списання та/або зарахування надійшли на її рахунок.

Неналежний платник — платник, з рахунка якого здійснено помилкове списання коштів.

Неналежний стягувач — особа, яка не має встановлених законом підстав для ініціювання переказу грошей з рахунка платника.

Обслуговуючий банк — банк, в якому відкрито рахунок учаснику безготівкових розрахунків та/або який здійснює для нього на договірних умовах будь-яку з операцій чи послуг, передбачених Законом України “Про банки і банківську діяльність”. Функції банку, що обслуговує установи та організації, оплата видатків яких здійснюється з єдиного казначейського рахунка, виконує також орган державного казначейства.

Овердрафт — короткостроковий кредит, що надається банком платоспроможним позичальникам понад залишок на поточному рахунку в банку для покриття тимчасового дефіциту безготівкових коштів при проведенні платежів шляхом автоматичного дебетування позичкового рахунка та кредитування поточного рахунка позичальника в межах обумовленого ліміту.

Одержувач/отримувач — особа, на рахунок якої зараховується сума переказу або яка отримує суму переказу в готівковій формі.

Операційний час — час роботи установи банку з клієнтами, протягом якого банк приймає розрахункові документи, що мають бути опрацьовані, передані та виконані цією установою банку протягом цього робочого дня. Тривалість операційного часу встановлюється установою банку самостійно та зазначається в її внутрішніх нормативних документах.

Ордер меморіальний — розрахунковий документ, який складається банком для оформлення внутрішньобанківських операцій, операцій зі списання коштів з рахунка платника, здійснення договірного списання коштів з рахунка клієнта на підставі його письмового доручення або розпорядження стягувача про списання коштів з рахунка платника.

Переказ грошей — рух певної суми з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому в готівковій формі. Переказ вважається завершеним від часу зарахування суми переказу на рахунок отримувача або її видачі йому в готівковій формі.

Підприємства — юридичні особи незалежно від форми власності (у тому числі органи державної влади та установи і організації, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету), філії підприємств, відділення та інші відокремлені підрозділи, у тому числі структурні підрозділи, виокремлені у процесі приватизації, виборчі фонди (політичних партій, виборчих блоків партій і кандидатів у депутати), підприємства юридичних осіб-нерезидентів, іноземних інвесторів, фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності

Платіжна вимога-доручення — розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхньої — вимоги одержувача безпосередньо до платника про сплату вказаної суми коштів; нижньої — доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунка вказаної ним суми та перерахування її на рахунок одержувача.

Платіжна вимога — розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або при договірному списанні отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ вказаної суми коштів з рахунка платника на рахунок отримувача.

Платіжне доручення — розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунка вказаної суми та її перерахування на рахунок одержувача.

Платник — особа, з рахунка якої ініціюється переказ грошей або яка ініціює переказ шляхом подання до банку або іншої установи — члена платіжної системи документа на переказ готівки разом з відповідною сумою.

Платоспроможність — здатність юридичної чи фізичної особи своєчасно і повністю виконати свої платіжні зобов'язання.

Повний контроль інсайдера здійснюється тоді, коли акціонер безпосередньо або за дорученням контролює понад 50 % акцій з правом голосу установи.

Позареалізаційні надходження — надходження від операцій, що безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (робіт, послуг) та іншого майна (включаючи основні фонди, нематеріальні активи, продукцію допоміжного та обслуговуючого виробництва), у тому числі погашення дебіторської заборгованості, заборгованості за позиками, безоплатно одержані кошти, відшкодування матеріальних збитків, внески до статутного фонду, платежі за надане в оренду (лізинг) майно, роялті, дохід (проценти) від володіння корпоративними правами, повернення невикористаних підзвітних сум, інші надходження.

Позичальник — фізична або юридична особа, яка може отримати від банківської установи в тимчасове користування кошти на умовах повернення, платності, строковості.

Помилкове списання/зарахування коштів — списання/зарахування коштів, внаслідок якого з вини банку або клієнта відбувається їх списання з рахунка неналежного платника та/або зарахування на рахунок неналежного одержувача

Понаднормативний капітал — різниця між реальним капіталом і вищою із сум, що вимагаються за нормативами платоспроможності та достатності капіталу.

Прибуток банку — перевищення його доходів над витратами.

Прогноз касових оборотів — оцінка перспектив розвитку готівкового обігу, згідно з якою визначаються обсяги та джерела надходжень готівки до кас банків, обсяги та цільове спрямування видачі готівки з кас банків, розмір випуску готівки або вилучення її з обігу.

Реєстратор розрахункових операцій — пристрій або програмно-технічний комплекс, який виконує фіскальні функції та призначений для реєстрації розрахункових операцій при продажу товарів (наданні послуг), операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та/або реєстрації кількості проданих товарів (наданих послуг).

Розрахунковий документ в електронному вигляді — документ, інформація в якому подана у формі електронних даних, включаючи відповідні реквізити документа, що може бути сформований, переданий, збережений і перетворений на візуальну форму подання електронними засобами.

Розрахунково-касове обслуговування — надання банком клієнту на підставі укладеного між ними договору послуг, що пов'язані з переказом коштів з рахунка/на рахунок цього клієнта, видачею йому грошей у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договором.

Розрахункова книжка — належно зброшурована та прошнурована книга, зареєстрована в органах державної податкової служби України, що містить номерні розрахункові квитанції, які видаються покупцям у визначених чинним законодавством випадках, якщо не застосовуються реєстратори розрахункових операцій.

Розрахунковий чек — розрахунковий документ, що містить письмове доручення власника рахунка (чекодавця) банку-емітенту, де відкрито його рахунок, про сплату чекотримачу зазначеної в чеку суми коштів.

Ризик банківський — можливість зазнати втрати в разі виникнення несприятливих для банку обставин.

Ризик процентної ставки — ризик скорочення суми чистого процентного доходу внаслідок зміни процентних ставок на ринку.

Списання договірне — списання грошей, яке здійснює банк згідно з дорученням його клієнта та в порядку, передбаченому в укладеному між ними договорі.

Списання примусове (стягнення) коштів — це списання коштів, що здійснюється стягувачем без згоди платника на підставі встановлених законом виконавчих документів у випадках, передбачених законом.

Сума переказу — відповідна сума коштів, яка в результаті переказу має бути зарахована на рахунок отримувача або видана йому в готівковій формі.

Статутний капітал — кошти, внесені акціонерами (пайовиками, засновниками) банку шляхом придбання його акцій. При обчисленні нормативів до суми статутного капіталу не включається несплачена частка зареєстрованого статутного капіталу та не включається сплачена, але не зареєстрована сума статутного капіталу. Розрізняють сплачений зареєстрований та несплачений зареєстрований статутний капітал.

Термін овердрафту — період, протягом якого клієнт може здійснювати платежі понад залишок коштів на поточному рахунку у межах сум, обумовлених у договорі про відкриття овердрафту.

Установи банків — територіальні управління Національного банку України, Операційне управління Національного банку України, комерційні банки та їх філії, відділення та інші підрозділи банків.

Управління активами та пасивами — операції, за допомогою яких банки формують свої ресурси для здійснення активних операцій.

Учасники безготівкових розрахунків — банки та їх філії, підприємства, фізичні особи, з рахунків яких списуються або на рахунки яких зараховуються кошти.

Фізичні особи — особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності.

Чекодавець — підприємство або фізична особа, яка здійснює платіж за допомогою чека та підписує його.

Чекодержатель — підприємство або фізична особа, яка є одержувачем коштів за чеком.

Цінні папери — грошові документи (акції, облигації, векселі, чеки), що свідчать про право володіння та визначають відносини між особою, яка їх емітувала, та їх власником і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або відсотків, а також можливість передавання грошових та інших прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Закон України “Про підприємництво” від 26.02.91 № 785/ХІІ-ВР // ВВР України. — 1991. — № 14.
2. Закон України “Про підприємства в Україні” від 27.03.91 № 887/ХІІ-ВР // ВВР України. — 1991. — № 24.
3. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.91 № 959/ХІІ-ВР // ВВР України. — 1991. — № 29.
4. Закон України “Про цінні папери і фондову біржу” від 18.06.91 № 1202/ХІІ-ВР // ВВР України. — 1991. — № 38.
5. Закон України “Про господарські товариства” від 19.09.91 № 1576/ХІІ-ВР // ВВР України. — 1991. — № 49.
6. Закон України “Про заставу” від 02.10.92 № 2654-ХІІ // ВВР України. — 1992. — № 47.

7. Закон України “Про страхування” від 07.03.96 № 85/96-ВР // ВВР України. — 1996. — № 18.
8. Закон України “Про лізинг” від 16.12.97 № 723/97-ВР // ВВР України. — 1998. — № 16.
9. Закон України “Про Національний банк України” від 20.05.99 № 679-XIV // Голос України. — 1999. — № 112; зі змін., внесеними законами України від 17.02.2000 № 1458-III // ВВР України. — 2000. — № 14–16. — Ст. 121; від 20.04.2000 № 1658-III // ВВР України. — 2000. — № 29. — Ст. 230; від 13.07.2000 № 1919-III.
10. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 № 2121-III // Уряд. кур’єр. — 2001. — № 8.
11. Закон України “Про платіжні системи та переказ грошей” від 05.04.01 № 2346-III // Уряд. кур’єр. — 2001.
12. Закон України “Про обіг векселів в Україні” від 04.05.01 № 2374-III // Уряд. кур’єр. — 2001.
13. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22 квітня 1993 р. № 23 // ВВР України. — 1993. — № 2 (зі змін. і допов.).
14. Про Національний аудиторський комітет України: Указ Президента України від 20 липня 1995 р. № 631/95 // Уряд. кур’єр. — 1995. — № 110 (липень).
15. Податковий кодекс України (проект).
16. Інструкція № 1 з організації емісійно-касової роботи в установах банків України: Затв. постановою Правління НБУ від 07.07.94 № 129.
17. Положення про кредитування: Затв. постановою Правління НБУ від 28.09.95 № 246.
18. Положення про порядок здійснення консорціумного кредитування: Затв. постановою Правління НБУ від 14.03.96 № 351 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 1996. — № 2.
19. Положення про розрахунки пластиковими картками міжнародних платіжних систем: Затв. постановою Правління НБУ від 24.02.97 № 37.
20. Положення про впровадження пластикових карток міжнародних платіжних систем у розрахунках за товари, надані послуги та при видачі готівки: Затв. постановою Правління НБУ від 24.03.97 № 86/1890.
21. Положення про відкриття та функціонування кореспондентських рахунків банків-резидентів та нерезидентів в іноземній валюті та кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях:

- Затв. постановою Правління НБУ від 26.03.98 № 118 (із змін. від 07.05.01 № 185).
22. *Інструкція* про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валюті: Затв. постановою Правління НБУ від 18.12.98 № 527, із змін. і допов. від 22.07.99, 20.03.01, 04.04.01.
  23. *Правила* здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України: Затв. постановою Правління НБУ від 18.03.99 № 127.
  24. *Положення* щодо організації діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів: Затв. рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 18.05.99 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 1999. — № 7.
  25. *Положення* про операції банків з векселями: Затв. постановою Правління НБУ від 28.05.99 № 258 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 1999. — № 7.
  26. *Положення* про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків: Затв. постановою Правління НБУ від 06.07.2000 № 279 (із змін. і допов. від 24.10.2000 № 418 і від 05.04.01 № 151).
  27. *Про затвердження* переліків і тарифів банківських операцій (послуг), що надаються установами та територіальними управліннями НБУ за операціями (послугами), пов'язаними з діяльністю клієнтів і банків-кореспондентів Національного банку України: Постанова Правління НБУ від 08.08.2000 № 311.
  28. *Положення* про механізм рефінансування комерційних банків України: Затв. постановою Правління НБУ від 15.12.2000 № 484 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2001. — № 2.
  29. *Правила* організації розрахунково-касового обслуговування комерційними банками клієнтів і взаємовідносин з цього питання між територіальними управліннями НБУ та комерційними банками в національній валюті: Затв. постановою Правління НБУ від 05.02.01 № 44.
  30. *Інструкція* про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України: Затв. постановою Правління НБУ від 19.02.01 № 69.
  31. *Положення* про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Затв. постановою Правління НБУ від 19.02.01 № 72.
  32. *Інструкція* про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Затв. постановою Правління НБУ від 29.03.01 № 135.

33. *Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій: Затв. постановою Правління НБУ від 17.07.01 № 275.*
34. *Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень: Затв. постановою Правління НБУ від 31.08.01 № 375.*
35. *Банки и банковские операции: Учебник для вузов / Под ред. проф. Е. Ф. Жукова. — М.: Банки и биржи; ЮНИТИ, 1997. — 472 с.*
36. *Банківська енциклопедія / За ред. д-ра екон. наук А. М. Мороза. — К.: Ельтон, 1993. — 328 с.*
37. *Банківські операції: Підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. — К.: Вид-во КНЕУ, 2000. — 384 с.*
38. *Банківські операції: Підручник / За ред. В. І. Міщенко, Н. Г. Славянської. — К.: Знання, 2005. — 728 с.*
39. *Банковское дело: Учебник / Под ред. проф. В. И. Колесникова, Л. П. Кроливецкой. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 480 с.*
40. *Бодюк А. В. Методологічні та нормативно-правові аспекти аудиту підприємницької діяльності: Монографія. — К.: Кондор, 2005, — 356 с.*
41. *Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація. — К.: Т-во “Знання”, КОО, 2001. — 402 с.*
42. *Збірник виробничих ситуацій з навчальної дисципліни “Банківські операції” / Кер. авт. кол. А. М. Мороз. — К.: Вид-во КНЕУ, 1998. — 448 с.*
43. *Калина А. В., Кочетков А. А. Работа современного коммерческого банка: Учеб.-метод. пособие. — К.: МАУП, 1997. — 224 с.*
44. *Коммерческие банки / Э. Рид, Р. Коттер, Э. Гилл, Р. Смит. — М.: СП “Космополис”, 1991. — 480 с.*
45. *Кочетков В. Н. Анализ кредитоспособности клиентов. Кредитные риски: Учеб.-метод. пособие. — К.: Изд-во УФИМБ, 1995. — 16 с.*
46. *Кредитна система України і банківські технології: У 3 кн. — К.: НБУ, 2002.*
47. *Операції комерційних банків: Курс лекцій / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук, М. Вовнюк. — Л.: Центр Європи, 1997. — 276 с.*
48. *Основы банковского дела / Под ред. А. Н. Мороза. — К.: Либра, 1994. — 330 с.*
49. *Остатипшин Т. П. Основы банківської справи: Курс лекцій. — К.: МАУП, 1999. — 112 с.*

50. *Платіжні системи*: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. освіти / В. А. Ющенко, А. С. Савченко, С. Л. Цокол та ін. — К.: Либідь, 1998. — 416 с.
51. *Попович В. М., Степаненко А. И.* Управление кредитными рисками заемщика, кредитора, страховщика: Учеб.-практ. пособие. — К., 1996. — 260 с.
52. *Савлук М. І., Мороз А. М., Коряк А. А.* Вступ до банківської справи. — К.: Лібра, 1998. — 344 с.
53. *Усач Б. Ф.* Аудит за міжнародними стандартами. — К.: Знання, 2005. — 247.
54. *Усоскин В. М.* Современный коммерческий банк: управление и операции. — М.: Все для вас, 1993. — 320 с.

Додаткова

1. *Білоконь Г. М.* Банківський нагляд та аудит. — К.: НБУ, 1999. — 156 с.
2. *Горячев І. Ю.* Державний і незалежний контроль за діяльністю комерційних банків // Вісн. НБУ. — 1996. — № 4.
3. *Олексієнко М., Романик М.* Організація, форми та методи ревізійної роботи в банках // Вісн. НБУ. — 1998. — № 5.
4. *Петрашко Л. П.* Валютні операції: Навч. посіб. — К.: Вид-во КНЕУ, 2001. — 204 с.
5. *Платонова Л.* Они приходят без приглашения // Налоговая полиция. — 1999. — № 9.
6. *Поваренкова С.* Заслон для офшорной малины // Налоговая полиция. — 1999. — № 14.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Зміст дисципліни “Кредитування і контроль”	4
Плани семінарських (практичних, лабораторних) занять.....	8
Вказівки до виконання контрольної роботи	10
Теми рефератів.....	18
Питання для самоконтролю	19
Теоретичний матеріал для самостійного вивчення.....	22
Тести	36
Словник.....	41
Список літератури	55

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Вегеренко</i>
Редактор	<i>А. А. Карпова</i>
Комп'ютерне верстання	<i>М. М. Соколовська</i>

Зам. № ВКЦ-3056

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП